

KNJIŽEVNI POČECI ANTE BENEŠIĆA

Anica Bilić

1. KNJIŽEVNI POKUŠAJI JAVORAŠA, OSJEČKOGA GIMNAZIJALCA ANTE BENEŠIĆA 1878. – 1883.

Književni pokušaji Ante Benešića¹ vezani su uz njegovo aktivno sudjelovanje u *Hrvatskom književnom omladinskom sboru »Javor«*, kasnije imenovanom *Hrvatskom đlačkom književnom društvu »Javor«*² Kraljevske velike gimnazije u Osijeku, koju je pohađao od 1878. do 1883. Mladi Benešić bio je jedan od najagilnijih članova toga društva, postavši najprije kao učenik IV. razreda gimnazije 1878.

---

¹ Ante Benešić rođen je 1864. u Iloku, gdje je završio pučku školu, a gimnaziju u Osijeku, pravo je studirao u Beču i Zagrebu. Doktorirao je 1886. Kratko vrijeme radio je u Zagrebu, a potom kao odvjetnik i javni bilježnik te vinogradarski gospodarstvenik u Iloku do svoje smrti 1916.

Braća su mu Julije i Franjo Benešić.

Surađivao je u *Vijencu*, *Prosvjeti*, *Savremeniku* i *Knutu*. Objavio je *Damjan Juda* (1905.), *Među trnjem* (1905.), *Oskulometar* (1905.), *Pjesme* (1905.), *Tri lakrdije* (1905.), *Branko i Grozdana* (1906.), *Pjesama knjiga druga* (1906.), *Kraljević Marko* (1907.), *Petronij* (1907.), *Humorističke knjižice: Pregršt šale i satire*, broj 32 i 43 (1911.), *Marko Kraljević prisuđuje carstvo* (1911.), *Anakreontika* (1913.) i dr.

² Društvo je mijenjalo naziv tijekom nekoliko desetljeća svojega djelovanja, najprije 1865. nosi naziv Književni sbor gornjogimnazijske omladine osiečke, potom 1877. Hrvatski književni omladinski sbor »Javor«, a 1894. Hrvatsko đlačko literarno društvo »Javor« te 1897. Hrvatsko đlačko literarno i tamburaško društvo »Javor«. U pravilima društva od 1893. do 1922. stoji: Hrvatsko đlačko književno društvo »Javor« Kraljevske velike gimnazije u Osijeku.

njegovim članom, potom šk. god. 1879./1880. odbornikom, 1880./1881. blagajnikom, a krajem te školske godine imenovan je tajnikom. Dužnost potpredsjednika obnašao je 1881./1882., a potom je na čelu *Javora* kao njegov predsjednik 1882./1883.

U radu *Hrvatskoga đačkoga književnoga društva »Javor«*, utemeljena 1865. i raspuštena 1926. (s prekidom u radu od 4. siječnja 1915. do 18. prosinca 1918.), zapaženo je djelovanje, osim Ante Benešića, još i Augustina Harambašića, prije njih Franje Ćirakija i Josipa Karlovića, a poslije Nikole Andrića, Živka Bertića, Julija Benešića, Stjepana Parmačevića i dr. Niz istaknutih književnih imena potvrđuje kako su đačka, tj. gimnazijska udruženja potpomogla afirmaciji mladih talenata te omogućila pripremu mladoga naraštaja i olakšala njegovo uvođenje u nacionalnu književnost i kulturu. Mladi su koristili i iskoristili mogućnost javnoga nastupa i djelovanja, što je bila odlična priprema za naraštaj koji će predvoditi javni život, društvene i kulturne događaje te kreirati javno mišljenje.

Đačka družina *Javor* bila je književno usmjereno društvo koje je svojim programskim smjericama određivalo oblike književnoga rada svojih članova. *Osnov književnog »Sbora« gornjogimnazijske omladine osiečke*, kao »javorski zakon«, odnosno tekst *Pravila* odobren je 1865., čime je legaliziran rad društva, a donosi kako je cilj društva usavršavanje u materinskom jeziku na temelju bavljenja književnošću. Članovi su obvezni svakoga drugoga mjeseca napisati jedan literarni rad i javno ga pročitati na sastanku društva te izložiti javnoj kritici. Drugi članovi daju primjedbe, komentare i prosudbe, potom slijedi kritički prikaz u pisanom obliku. Nadalje se članovi obvezuju čitati uzorne pisce i pratiti časopise, koji su im ponuđeni u javorskoj knjižnici, čime trebaju povećati svoje znanje, svladati jezik i što bolje upoznati nacionalnu književnost. Svaki se sastanak društva otvara javnim govorom kako bi svaki javoraš svladao govorničku vještinu i stekao umijeće držanja javnih govora te da bi se u njemu pobudila i ljubav prema retorici. Književni sastanci i vježba trebaju podizati samosvijest javoraša, ojačati pouzdanje u vlastitu duševnu snagu, osposobiti ga za samostalno mišljenje i potaknuti kreativnost literarnim radom te ovladati materinskim jezikom držanjem govora i predavanja. Obveze na koje upućuju pravila *Javora* podrazumijevaju dakle receptivni, produktivni i kreativni literarni rad svojih članova.

Poznavanje i praćenje recentne lektirne i časopisne literature potvrđuje fond javorske knjižnice koja je posredovala između književnoga podmlatka i suvremenih književnih tokova:

Kroz cijelo vrijeme svog opstojanja /1865–1925/ javorska knjižnica, za razliku od stručne učiteljske knjižnice i lektirne učeničke, bila je u gradu jedini stvarni pratilac i posrednik između podmlatka i najsuvremenijih književnih tokova. Osnovana društvenim pravilima kao autonomna knjižnica, upotpunjavana je svake šk. godine darovima i novcem od obvezatne članarine /»javorina«/ najnovijim izdanjima domaćih /hrvatskih, srpskih pa i slovenskih/ i stranih izdavača, redovito registriranim u tajničkim zapisnicima. S fondom koji je dogovorno nastajao u skladu s funkcijom knjige u obrazovanju intelektualne omladine i njezinim posebnim interesom za suvremenu hrvatsku, južno-slavensku i slavensku književnost, s čitaonicom, u kojoj je samo 1898. g. bilo 35 domaćih /mahom beletrističkih/ časopisa i listova, ona može književnom povjesničaru biti korisni izvor za osvjetljavanje rasprostranjenosti, ukorištenosti i udjela književnosti HM i evropskih pisaca u formiranju najmlađe književne generacije. Mjerila, pak, javorskog odbora, koji je odlučivao o predbrojci i kupnji svake knjige i časopisa, pokazuju orijentaciju družine na praćenje, popularizaciju i akviziciju najnovijih književnih izdanja. Posebno je ona vidna za Koharićeva, J. Benešićeva i Parmačevićeva tajništva, koji između 1895-1905. i osobnom prepiskom za knjižnicu osiguravaju »sva bolja objavljena djela novih pisaca«. Uz Đalskog, Kovačića, Kozarca, Kranjčevića, Leskovara, Osman-Azisa i Vojnovića, tada su u javorsku knjižnicu dospjele i prve knjige HM /Alaupović, Begović, Bertić, Bešević, Devčić, Dežman, Domjanić, G. Gaj, Jelovšek, Krnic, Lovrić, Marjanović, Nazor, M. Nikolić, Schmidt Jugović, Sedmak, Selak, Tresić Pavičić, Velikanović, Weber i dr./, zatim Aškerca, Z. Kveder, V. Ilića, M. Jakšića, Dučića i dr. Uz *Vienac*, *Ljubljanski zvon*, *Dom in svet*, *Književnu smotru*, *Nadu*, *Mladost*, *Hrvatski salon*, *Život*, *Srpski književni glasnik*, *Lovor* i dr. *Javor* i javoraši primaju *Zlatnu Prah*, *Moderne Kunst*, *The Studio*, naručuju djela Dostojevskog, Tolstoja, Gorkog, Kraszewskog, Przybyszewskog, Vrchlickog, pa Nietzschea i Brandesa, Ibsena i Sudermannove drame itd.³

Budući da je *Javor* književno usmjerena družina, deklamacije, reference (predavanja) i prijevodi najčešći su oblici rada u početku, odnosno u prvoj fazi od osnutka 1865. do 1876., a tek kasnije individualno književno stvaranje.

---

³ Stanislav Marijanović, »Osječki krug u književnosti hrvatske moderne«, Magistarski rad, Osijek, 1974., str. 97.

Javoraška kritika, deklamacija i poezija doživljavaju uspon 1880. – 1882. baš kada je Ante Benešić najaktivniji te mu svojim zalaganjem daje osobni praktični i kreativni doprinos. Naime, Ante Benešić briljirao je u deklamacijama, koje prate cjelokupan rad *Javora*, potom u pisanju pjesama te kritici. Da je u deklamacijama najglasovitiji Ante Benešić, ilustrira *Zapisnik* iz 1881. te donosimo jedan od brojnih zapisničkih navoda koji ističu njegovu govornu sposobnost i napredovanje u vještini deklamiranja te pohvale:

Deklamovali su:

Gjurgjević i Benešić »Braća« od P. Preradovića. Naše dvie najbolje deklamatorne sile srele su se zadnji put skupa na »Javorovoj« pozornici. Vrlo nam ih je lahko ocieniti i to naprečac, da su »sjajno« krasnoslovlili. »Oba su bili lavi, nu jedan drugog ne smetne«. A i sbor im to izrazi, zaorio im burni »živio« na koncu njihova deklamovanja. Pa koga ne veseli, da »Javor« ovakve stupove ima, uvjereno da mu ni vrata pakla nauditi neće. Mi pako od srca čestitamo pametnim deklamatorom...⁴

Kao vrstan deklamator nastupao je tridesetak puta te pročitao oko dvadeset i šest pjesama,⁵ dvije kraće proze⁶ i devetnaest kritika književnih radova *javoraša*. U drugom razdoblju rada *Javora*, koji se dakle poklapa s Benešićevim aktivnim sudjelovanjem i radom, deklamiraju se najviše Preradovićevi i Šenoini tekstovi, potom Arnoldovi, Badalićevi, Jorgovanićevi, Markovićevi, Palmovićevi, Vuke-

---

⁴ Zapisnik društva Javora za g. 1881./82., Zapisnik hrv.-književ.-omladinskoga sbora Javora knjiga III-IV, Državni arhiv u Osijeku.

⁵ U Zapisnicima Hrvatskoga književnoga omladinskoga sbora »Javora« za razdoblje od 1877. – 1882. možemo rekonstruirati da je Ante Benešić deklamirao: Palmović, *Grom osvetnik*, Josip Karlović, *Majčina molitva*, ? *Junaci gologlavci*, Utješinović, *Jeka od Balkana*, Petar Preradović, *Na Grobniku* 1878., *Dubrovniku*, August Šenoa, *Kugina kuća*, Lehman, *Vallenstein*, ? *Klevetnikom Hrvatske* 1879., Ivan Mažuranić, *Četa iz Smrt Smail-age Čengića*, Utješinović, *Jeka od Balkana*, Stanko Vraz, *Fiškal i mljekarica* 1880., August Šenoa, *Kameni svatovi*, Jovan Jovanović Zmaj, *Jošino stradanje*, Petar Preradović, *Mujezin*, Petar Preradović, *Braća*, Bürger (preveo Preradović), *Leonora*, ? *Osvetnik*, Bürger, preveo Preradović, *Zavist*, Petar Preradović *Na Grobniku*, 1881. ? *Mrtvački ples*, ? *Smrtna duša*, Stanko Vraz, *Hajduk i vezir*, ? *Perunovi konjici*, te svoje pjesme *Đački majalis* i *Suncu*, 1882.

⁶ Jedan od njih nosi naslov *To je bilo baš o Božiću*.

ličevi te tekstovi Ante Kovačića i Augustina Harambašića,⁷ što bjelodano ukazuje na književne autoritete što su ih mladi onodobno prihvaćali. Književno djelovanje javoraša pod velikim je utjecajem Augusta Šenoa, a posebice u drugom razdoblju jer je *Javor* provodio Šenoino shvaćanje književnosti i program nacionalne duhovne integracije. Javoraši idejno zastupaju književni utilitarizam i pragmatizam, kojima su glavne tendencije domoljublje, vjera i moral, a jači otklon javlja se 80. i 90. godina XIX. stoljeća u smislu odupiranja represiji i disciplini te jačanja udjela mladeži u društvenoj zbilji i književnom životu. U tom se isticao svojim zahtjevima Ante Benešić, a njegov brat Julije Benešić još se žešće borio za autonomnost javoraškoga rada i otvaranja moderni, doduše u izmijenjenim okolnostima koje su mu to dopuštale u većoj mjeri negoli ranije njegovu bratu Anti.

Ante Benešić i Augustin Harambašić središnje su ličnosti druge faze rada *Javora* od 1876. do 1883., koju karakterizira »otpor javoraša recepturi, cenzuri, duhovnom porobljavanju i učestalim zaplijenama svojih govora i tekstova.«⁸ Naime, javoraš je radove mogao javno čitati i unijeti u zapisnik tek nakon obavljene cenzure u *Kraljevskoj velikoj gimnaziji* u Osijeku jer je uprava škole bila pokrovitelj *Javora*, a rad su mu nadzirale i ograničavale najviše prosvjetne vlasti. U Zapisnicima nalazimo kako je Benešićev vrlo sugestivni predsjednički govor 1882. bio cenzuriran.⁹

---

⁷ »Zapisnici / s ocjenama deklamacija, koje su povjerene tajniku / sadrže brojne naputnice, pravu malu poetiku javorske deklamacije – od faze nj. staroklasične krasnorječivosti i konvencionalno-klasicističke, svečano-zanosne scenske patetike, do individualiziranog, realističkog govorenja, raščlanjenog vizuelnim i ekspresivnim sredstvima / kretnje, modulacija, pauzacija /. Naročito su instruktivne, i brojne, tajničke note Lehmanove, Koblerove, A. Benešićeve, S. Petrovićeve, Koharićeve, Platzove, J. Benešićeve i Musulinove.«

Stanislav Marijanović, »Osječki krug u književnosti hrvatske moderne«, Magistarski rad, Osijek, 1974., str. 93.

⁸ Stanislav Marijanović, navedeno djelo, str. 48.

⁹ »Draga braćo!

Kad motrim vaša lica, zrcala ta srdaca vam, opažam, gdje sa odvažnosti za rad i marljivošću, gdje se uztrajnost sa neuzkolebivošću grli. Izvor tomu je sveta ljubav prama domovini, domovini Hrvatskoj. Zar da spomenem, da je ta plemenita ljubav nas – nadu domovine, spojila danas u tako krasnu kitu? Zar da velim, da je ta ista ljubav stablu našem

Ante Benešić zalagao se da *Javor* bude posrednik između gimnazijske mladeži i hrvatske književnosti, a pritom je naglašavao ljubav prema znanosti te mišljenje

»Javoru« i blaga kiša i blago sunce, koji će i ovoga ljeta uz vaše krepke sile krošnate već grane i dalje širiti i miomirisom cvjetati?

Da čista ljubav nas ovdje sjedini, ljubav nesebična, koja naš sav rad, svu muku, sav znoj, dà sam život domovini na žrtvenik stavlja. Ali kakva je Hrvatskoj korist, ako ona iz znanja ne niče?

Znanje je, braćo! oštri mač u ruku orijaša, koji sve svladava, sve si podvrgava. Znanje ti daje lahka krila te u časovih obletiš, razvidiš i proučiš sav krug zemaljski. Znanjem živiš tisuću života. Sva prošlost, da i mnoge tajne zastale budućnosti jesu li sadašnjošću.

Znanja, znanja Hrvatici nam majci treba. Gledajmo joj samo sadašnje stanje!

Prosvjeta, sloboda ne može svoga lica divna pokazati nam radi gustih tmina, koje ih kriju. Naša nesloga, naša pomisao na nemogućnost, na preveliku slabost našu, naše nepouzdanje u same sebe stvori te sliepe tame. [zaplijenjeno]

Mozag je oganj, misao je iskra, znanje je gorivo. 'Oj širimo taj oganj znanjem, nek se iskre kriese, neka izmiču tame, da nam prosvjete sloboda ukaže krasno lišće! [zaplijenjeno]

Znanje je ono blagotvorno sunce pod kojim uspievaju svi narodi ove zemlje.

Sabirimo, braćo! znanje. Budimo radine pčele, sišimo u hrvatskom cvjetnjaku slađani med, lietajmo i u vrtove inih naroda, kupimo med, ostavljajmo jad. Kupimo ga i snašajmo ga u košnicu u naš – »Javor«. Javor budi nam zborište svega našega znanja! On će nam knjižnicu pružati kao glavnicu, a mi mu nju dajmo na kamate – uz stečeno znanje. »Javor« je posrednik naš izmed nas i hrvatske nam domovine!

Po njem ćemo mi vjenčati slavnu glavu domovine književnim cviećem, u koliko nam slabašne sile dopuštaju.

Mili druži! Znanje je Javorovo veledično, velezaslužno.

Ja dvojim da može biti valjana Hrvata na gornjoj gimnaziji, a da mu članom nije. Stog se baš i veselim da je u tolikom broju »Javor« i ove godine zastupan, jer vidim dični vienac budućih pregalaca hrvatskih. Radimo braćo! složnim silami, jer se po radu prosvjeta mjeri, jer iz rada sloboda niče, jer je rad zrcalo budućnosti.....

Ne mogu završit govora, a da koju u zahvalnicu ne rekнем (*nečitko, o. a.*) gg. prof. (*nečitko, o. a.*) i Tomi Mikom nadzorniku »Javora«. Ta oni su već više godina, onaj pouzdan koji mire buru – strast kad nadvlada mladenačkim grudima.

Zahvalimo im na dosadašnjem nepokolebivom radu oko Javora, molimo ih da bi i ove godine isti mar uložili da nam Javor i ovoga ljeta što krasnije procvijeta. Kliknimo im: »Živjeli!«

Predjimo, braćo! sad na izbor častnika koji će uz vas ravnati sudbinom Javora. Zar da vam napominjem, da ih birate iz osvjedočenja, ne iz pristranosti, ne iz sliepe strasti? Ta vi i onako dobro poznajete ozbiljno zvanje častnika.

Razbor vam upravljao korake!«

Zapisnik 1882/3, ljetu osamnaesto, Zapisnik hrv.-književ.-omladinskoga sбора Javora knjiga III-IV, Državni arhiv u Osijeku.

da nema korisnoga djelovanja mladih intelektualaca bez rada i znanja: »znanja, znanja Hrvatici nam majci treba... znanje je ono blagotvorno sunce pod kojim uspijevaju svi narodi ove zemlje. Sabirimo, braćo, znanje. Budimo razumne pčele, sišimo u hrvatskom cvjetnjaku... lietajmo i u vrtove inih naroda... i snašajmo ga u košnicu u naš – ‘Javor’.«¹⁰ Program družine kao predsjednik svodi na imperativ znanja i rada: »Radimo, braćo, složnimi silami, jer se po radu prosvjeta mjeri, jer iz rada sloboda niče, jer je rad zrcalo budućnosti.«¹¹

Brojne aktivnosti Ante Benešića spadaju u drugu fazu rada *Javora* od 1876. do 1883.¹² kada nakon razdoblja dominacije deklamacija, referenca (predavanja) i prijevoda dolazi do zamaha književnoga stvaralaštva i kritičkih napisa. Kritika se profilirala kao najpopularniji oblik književnoga rada javoraša te u vremenu od 1876. do 1883. postaje autonomna i pokazuje velik kritički napon mladih snaga. Odlike se javorske kritike reflektiraju kroz njezine zadatke i nastojanja da bude ocjenska, naobrazbena, objektivna, predmetna, tekstološka, iskustvena i slobodoumna. U svojim su kritikama javoraši držali književno djelo predmetom kritike, a ne autora.

Prozni rad Ante Benešića u znaku je pisanja humoreski, idilično-sentimentalnih i humorističnih proza, što je prepoznatljiv javorski prozni kanon jer humor i satiru uglavnom koriste za odmak od romantičkih elemenata.

Javorska lirika, uglavnom romantičarska i domoljubna, pod velikim je utjecajem Preradovića, Vraza i Šenoe, a među suvremenicima najutjecajniji je Kranjčević, dok su javorašima neposredno i osobno davali sugestije i instrukcije Josip Eugen Tomić i Rikard Jorgovanić.

Iz gimnazijskoga razdoblja potječe za nas očuvana pjesma Ante Benešića *Suncu*, koju možemo smatrati prvom njegovom objavljenom pjesmom. Među dvadeset i šest pjesama javno pročitanih u *Javoru*, dvije autorske vrlo su uspjeti

---

¹⁰ Isto.

¹¹ Isto.

¹² Stanislav Marijanović podijelio je rad *Javora* u tri perioda:

1. uvodni 1865. – 1875.

2. pokretni 1876. – 1883.

3. progresivni 1894. – 1906.

Stanislav Marijanović, navedeno djelo, str. 45 – 46.

njegovi pjesnički pokušaji. Pjesma *Suncu* zauzima posebno mjesto, napisana je u travnju 1880., čitana u *Javoru* 1882., te je još nekoliko puta tiskom objavljivana, najprije u *Zvonimiru* 1886., potom u *Vijencu* 1892. te najposlije u zbirci *Pjesme* 1905. Pjesma *Suncu* pjesnički je početak šesnaestogodišnjaka jer je očito izvršio selekciju između gimnazijskih pjesama te ju kao vrijednu višekratno objavljivao:

SUNCU

*Čuj, sunašce, sram te žara tvoga!
Jer razgrievaš vani što je,
Ne dopireš do srdašca moga.
Ta žarče je sunce moje.
To sunašce kada grane,
I srdce mi plane...*

travanj 1880.

Datiranje nastanka pjesme (travanj 1880.) ima za pjesnika intimno značenje jer nadnevkom želi fiksirati vrijeme nastanka stihova, a za nas književnopovijesno značenje te pomoć pri snalaženju u njegovu opusu. Promatrano unutaropusno, odlike pjesme *Suncu* kao što su kratkoća, lakoća stihovanja i rimovanja, lirski intenzitet, ljubavna tematika, neposredno obraćanje lirskoga subjekta, karakter dosjetke postale su prepoznatljive odlike i njegova kasnijega pjesništva.

Literarni pokušaji gimnazijalca Benešića, vezani uz osječki *Javor*, zanimljivi su kao polazna točka u izgradnji njegove stvaralačke osobnosti i spisateljskoga profila. Početnički književni tekstovi transparentno pokazuju pjesničke predispozicije i psihološki moment, a uočljivi su i vanjski poticaji. Gimnazijski stihovi bilježe pulsiranje mladenačkih proživljavanja i adolescentnoga doživljaja života, kojemu je ljubav na prvom mjestu. U njima otkrivamo snažnu, stvaralačku, unutarnju motivaciju i preokupaciju mladića, ali i neizvjesnost traganja za osobnom poetikom i osebujnim izrazom. Rani radovi značajni su i kao biografska i kao stvaralačka činjenica, a budući da je prošlo više od stotinu godina od njihova nastanka, zanimljivi su i s književnopovijesnoga aspekta.

U *Javoru* Benešić je čitao 1882. svoje autorske pjesme, uz kratku *Suncu*, podulju *Majalis*¹³ u kojoj se odražava stvarnost đačkoga života te slavi

¹³ *Zapisnik 1882/3, ljeto osamnaesto*, Zapisnik hrv.-književ.-omladinskoga sora Javora knjiga III-IV, Državni arhiv u Osijeku.

ovozemaljska sreća i užitak boravka u prirodi u društvu vršnjaka. Đački izlet u svibnju u osječku okolicu tema je koja se u potpunosti poklapa s njegovim habitusom i urođenom sklonošću prema arkadijskom prostoru prožetom osjećajima nepatvorene vedrine. Boravak u prirodi prava je svečanost puna mladenačke prpošnosti i razdraganosti, životne radosti i poleta s motivima plesa, valcera i srijemskoga kola, ručka sa zdravicama i nazdravičarskim tonovima, upućenim učiteljskom zboru, profesorima i domovini, te druženja uz različite igre, loptanje i kuglanje.

Osobna, životna, ambijentalna, društvena, jezična i književna iskustva izraziti se očituju u predopusu jer je u njima autor posve slobodan u odabiru struktura izvanjezičnoga svijeta koje će preuzeti pri oblikovanju i staviti ih u suodnos s jezičnom strukturom književnoga djela. U početničkim pjesmama posve se transparentno očituju teme i motivi što zaokupljaju svako mlado biće te u *Suncu* Benešić tematizira ljubavni osjećaj, a u *Majalisu*¹⁴ zajednički, školski izlet gimnazijalaca u osječku okolicu. U predopusu možemo prepoznati nagovještaj budućih motivsko-tematskih interesa te naslutiti kako će njegova potraga rezultirati očitovanjem svojega stila u književnom stvaranju. Arkadijski prostor u *Majalisu* u mjesecu svibnju koji je »pao Zemljici na grudi« pa se »miluju (se) poput mlada para«, a »svaki cjelov u cv'jet se pretvara«, nije još uvijek napučen pastirima i guščaricama, nego konkretnim osječkim đacima, punim vedrine i željnim ljubavi. Tek kasnije tijekom svojega pjesničkoga razvoja Benešić će uspostaviti veze s dugom tradicijom hrvatskoga pastoralnoga i idiličnoga koncepta premda već početničkom pjesmom otkriva svoju predispoziciju za arkadijsko-ljubavno, pastoralno pjesničko usmjerenje koje je u *Majalisu* spretno povezano s konkretnim đačkim životom, a proljeće, vrijeme užitka i radosti, karakteristično za pastoralu, te priroda kao mjesto ljubavnoga susreta i doživljavanja odlično korespondiraju s tematikom iz života i školovanja mladih te više pobuđuju dojam proćucene, proživljene spontanosti negoli artificijelne generičnosti žanra i njegove formalne perfekcije. Idilični i pastoralni koncept u povojima Benešićeva pjesničkoga početka prije je odraz predisponiranosti za nj negoli rezultat tradicije. Ipak valja dodati i stanovit utjecaj obrazovanja i školovanjem postavljenih autoriteta i usvojenih uzora. Naime, pjesnički prvijenci osječčkoga gimnazijalca Ante Benešića plod su đačkoga vremena

---

¹⁴ Ante Benešić, *Majalis*, u: *Ante Benešić*, Pjesama knjiga druga, Tisak Dioničke tiskare, Zagreb, 1906., str. 73 – 97.

s jedne strane vođenoga programskim zadacima i poticajima iz *Javora*, kao što je obveza usavršavanja materinskoga jezika književnim radom ne samo recepcijom nego i pisanjem i vježbanjem, tj. individualnim produktivnim i kreativnim radom, a s druge strane evidentna je gimnazijska naobrazba, koja je odredila odnos Ante Benešića i drugih gimnazijalaca prema književnim pojavama. »Grčka era naših gimnazija«¹⁵ poticajno je djelovala na čitanje i prevođenje djela klasičnih pisaca, čime je utjecala u velikoj mjeri na intertekstualno povezivanje Benešićevih kasnijih književnih djela s antičkim, grčkim (Anakreont) i rimskim imenima (Petronije) te na njegov svjetonazor (Marko Aurelije).

Zahvaljujući angažmanu u *Javoru*, Ante Benešić je još kao gimnazijalac otkrio svoju ambiciju i sposobnost da se uspješno bavi književnošću te da nastupi u javnosti kao društveno angažirani mladi čovjek s izgrađenim kritičkim stavom prema radu đačkoga književnoga društva i željom da *Javor* bude posrednik između objektivne zbilje i hrvatske književnosti, odnosno da postane aktivni društveni čimbenik.

Đačke družine možemo promatrati kao književni fenotip.¹⁶ Fenotip je reprezentant određenoga naraštaja, a reflektira obilježja svojstvena tom naraštaju u skladu s povijesnim trenutkom u kojemu se javlja, odnosno u duhu vremena.¹⁷ Đačka družina *Javor* reprezentira književna nastojanja, pokušaje i ideje nekoliko naraštaja gimnazijske mladeži tijekom gotovo šest desetljeća. Mladi gimnazijalci i njihovo *Hrvatsko đačko književno društvo* »*Javor*« književno su aktivni čimbenici s fizionomijom, što se doduše mijenjalo tijekom vremena i oblikovala prepoznatljiv

---

¹⁵ Stanislav Marijanović, navedeno djelo, str. 45.

¹⁶ »Fenotip je pojam s područja nauke o hereditetu. On označava pojavnost suvremenog čovjeka. Oprečni mu je pojam genotip, koji označava zbir svih mogućih oblika vrsti.«

Gottfried Benn, Roman fenotipa, god. VII., br. 3, Zagreb, 1949. Citirano prema: *Reinhold Grimm*, Romani fenotipa, *Umjetnost riječi*, Zagreb, 1963., str. 188.

Usp. Stanislav Marijanović, »Osječki krug u književnosti hrvatske moderne«, Magistarski rad, Osijek, 1974.

¹⁷ Smatramo ga predstavnikom antropološke strukture. Fenotip je reprezentativno ljudsko biće neke određene epohe ili naraštaja, koje odražava karakteristična obilježja epohe ili naraštaja, koje je istovjetno s povijesnim trenutkom u kojemu se javlja. Fenotip je predstavnik antropološke strukture. Fenotip današnjice udružuje ambivalenciju, stapa sve. Umjesto fenotipa, može se reći individuum.

Usp. Reinhold Grimm, »Romani fenotipa«, *Umjetnost riječi*, Zagreb, 1963., str. 188.

identitet. Možemo govoriti o književnom životu javoraša koji su kao mladi pisci stvarali djela, objavljivali ih usmeno javnosti, a pisano u spomen-knjigama svoje udruge,¹⁸ što im je omogućilo stanovitu reputaciju među vršnjacima, selekciju u sustavu obrazovanja i početno književno formiranje te itekako pomoglo u budućem radu. Vrednovanje književnih prvijenaca Ante Benešića i drugih javoraša bilo je javno i na udaru oštre kritike vršnjaka, a tim je očitije upadala u oko i uho darovitost te je uz umijeće trebala i hrabrost opstati i ustrajati u književnom radu.

Prva korespondencija i književna iskustava stečena u *Javoru* pokazuju njegov odnos prema književnim pojavama, utjecaj školske lektire, posebice tzv. »grčke ere naših gimnazija«, poticaje koji su utjecali na njegovu spisateljstvo. Pjesme *Suncu* i *Majalis* pisani su plodovi njegova đakčkoga vremena, koji pripadaju gimnazijskoj, javoraškoj fazi kada su došla do izražaja njegova prva literarna pregnuća, pokretačke ideje i literarni pokušaji.

Ante Benešić pripada redu najdarovitijih i najagilnijih javoraša, koji je svoj književni razvoj, pa i popularnost, nastavio u *Hrvatskom akademskom literarnom društvu* »*Zvonimir*« te ostvario kontakt s književnim središtima, najprije Bečom, a poslije i Zagrebom.

2. KNJIŽEVNI POČECI BEČKOGA STUDENTA PRAVA I RAD U HRVATSKOM AKADEMSKOM LITERARNOM DRUŠTVU *ZVONIMIR* U BEČU 1883. – 1888.

Početničku fazu književnoga stvaranja, obilježenu razvojno-uzlaznom putanjom, nastavlja Ante Benešić odlaskom na studij u Beč 1883. Prve godine studija prava u Beču aktivno se uključio u rad *Hrvatskoga akademskoga literarnoga društva* »*Zvonimir*«,¹⁹ odmah po dolasku 1883. postaje članom upravnoga odbora

---

¹⁸ Ostale su očuvane dvije spomen-knjige *Javora*, knjiga VI. 1888./9. – 1894./5. i knjiga VIII. 1901./2. – 1905./6., i sedam knjiga tajničkih zapisnika sjednica družine: knj. III-IV 1876./77. – 1882./83., knj. VIII-IX-X-XI 1894./95. – 1905./06. i knj. XV. 1921./2. – 1925./6. Za nas je relevantan Zapisnik hrv.-književ.-omladinskoga zbora Javora knjiga III-IV jer je Benešić njegov član od 1878., šk. god. 1879./1880. odbornik, 1880./1881. blagajnik, a krajem te školske godine tajnik, potpredsjednik je 1881./1882., a potom je predsjednik 1882./1883.

¹⁹ Nakon raspuštanja *Velebita*, u kojemu su se okupljali hrvatski studenti u Beču od 1865. do 1880., Hrvatsko akademsko literarno društvo *Zvonimir* počelo je djelovati 1882.

Zvonimira i njegovim bilježnikom, a iste godine ljetopis za treću godinu rada *Zvonimira* bilježi da je javno čitao svoju romantičnu idilu *Pastir i gušćarica*. Imenovan je 1884. članom *revizionalnoga* odbora, a 1885. postaje predsjednikom *Zvonimira*. Među najvećim postignućima Benešićeva rada u *Zvonimiru* organiziranje je svečanoga koncerta u Preradovićevu čast 16. ožujka 1886. kada je »izpriopoviedao cienjenomu občinstvu zanosnima riečmi život i rad Petra pl. Preradovića«. ²⁰ Kao član uredničkoga odbora Benešić se aktivirao oko izdavanja almanaha hrvatske omladine *Zvonimir* 1886., ²¹ u kojemu je objavio svoje pjesme *Suncu*, *Curičica mala*, ²² *Pastir i gušćarica* te *Nadničar*, ²³ što je bio veliki uspjeh za njega osobno, ali i za društvo *Zvonimir*.

Prvim pjesmama Ante Benešić bilježi vrijeme nastanka, a kasnije odustaje od njihova datiranja. Aposteriorno promatrajući kao predopus četiri pjesme, objavljene u almanahu *Zvonimir*, koje se referiraju na pjesničke početke Ante Benešića, možemo izvući silnice budućega interesa i smjernice kasnijega njegova razvoja. Pjesme *Suncu* i *Curičica mala* otkrivaju Benešićevu sklonost ljubavnoj tematici, kratkoći, lirskom intenzitetu koji proizlazi iz anegdotalno efektivnoga kraja. *Pastir i gušćarica* pokazuju sklonost idili i zapravo je u idiličnom pjesništvu Benešić dosegnuo svoj stvaralački vrhunac (usp. idilični spjev *Branko i Grozdana*, 1906.). U središtu idilične pjesme *Pastir i gušćarica*, pune mladenačke prpošnosti i razigranosti, nalazi se kapriciozna ljubavna igra gušćarice, koja se, berući cvijeće, ubola na trn te ju pastir, vidajući joj ranu, iznenada poljubi, a ona mu uzvratu koprivom po licu i pobjegne. Koncept ljubavno-pastoralne idiličnosti i arkadijskoga prostora jedna je od književnih utopija, ali i konvencija prisutna u književnosti

---

O radu *Zvonimira* vidjeti: »Ljetopis hrvatskoga akad. lit. društva 'Zvonimir' u Beču«, *Zvonimir*, almanak hrvatske omladine za godinu 1886., Zagreb, 1886., str. VII – XLII.

²⁰ »Ljetopis hrvatskoga akad. lit. društva 'Zvonimir' u Beču«, *Zvonimir*, almanak hrvatske omladine za godinu 1886., Zagreb, 1886., str. XXIV.

²¹ U almanahu *Zvonimir* 1886. objavili su svoje pjesme Antun Antunović, Kamilo Blagajić, Antun Ivanović, Ernest Jelušić, Silvije Kranjčević, Josip Mihelčić, Radoje Plamenović, Ivan Tomšić, Fran Trojer, pripovijetke Miroslav Čačković, Velimir Deželić, Josip Draženović, Martin Juranović, Klotilda Kučereva i Fran Mažuranić te pouke Vladimir Kovačević, Jakov Pliverić i J. Aranza.

²² *Curičicu malu* 1887. uglazbio je Ivan pl. Zajc.

²³ Ante Benešić, *Suncu*, *Curičica mala*, *Pastir i gušćarica*, *Nadničar*, *Zvonimir*, almanak hrvatske omladine za godinu 1886., Hrvatsko akademsko društvo »Zvonimir« u Beču, Zagreb, 1886., str. 6 – 15.

od antičkih vremena, a Ante Benešić je unio u nju dah suvremenosti i doveo do vrhunca u žanru idile u hrvatskoj književnosti u *Branku i Grozdani*, idilskom spjevu, kojemu korijene možemo potražiti i naći u idiličnoj pjesmi *Pastir i guščarica*, mladenačkoj po sadržajnom, tematsko-motivskom i intonacijskom sloju te nastanku s obzirom na osobno vrijeme autora. Idilična predilekcija Antu Benešića stavlja već na samom njegovom početku u književnopovijesni kontekst tradicije pastoralno-idiličnoga pjesništva. Njegovi su početnički stihovi nastali na tragu respektiranja tradicionalnoga pjesništva. Odnos prema tradiciji uspostavljen je na nekoliko načina. Idilom kao citatom renesansne pastorale i anakreontskim pjesništvom Benešić ostvaruje vezu sa starijim razdobljima književnosti, a inspiraciju, izvorište i motivaciju možemo pronaći u njegovu obrazovanju, odnosno u »grčkoj eri naših gimnazija«, koja je poticajno djelovala na recepciju klasičnih djela u gimnazijske mladeži. U znaku traženja vlastita pjesničkoga puta i izgradnje stvaralačke ličnosti, mladi se student Benešić afirmativno odnosio prema pjesničkoj tradiciji, nadovezivao se na nju, trsio se svladati dotadašnje poetološke konvencije i versifikatorska pravila. U svojim ditirampskim pjesmama nasljeđuje antičku poeziju, eksplicite Anakreonta te ga smatramo njegovim epigonom, ali uspijeva im udahnuti suvremenost i duh srijemskoga prostora, zbog čega ga je Dragutin Prohaska lucidno imenovao *sremizatorom anakreontike*.²⁴

Svoje je književne pokušaje i prvijence Benešić javno izvodio, deklamirao, odnosno pretočio u izvedbeni medij, što podsjeća na izvedbeno podrijetlo poezije antičkoga vremena kada se melika izvodila uz pratnju lire. Ante Benešić očitovao je svoju hrabrost da odgovori izazovima javnoga nastupa i spremnost za silovitost udara kritike, ali i talentiranost, koja mu je dala poticaja za ustrajnost.

Budući da u početničkim tekstovima lakše prepoznajemo autorove iskustvene komplekse i izvanknjiževnu zbilju, koja se odzrcaljuje u književnoj zbilji, pjesma *Nadničaru* i kasniji tekstovi sa socijalnom notom pokazuju da mladi pjesnik crpi iz života snažne poticaje, a ne samo iz lektire. Uz ljubavnu tematiku i idiličnu atmosferu, pokazuje sklonost i prema poeziji širih razmjera, većega opsega i socijalno-rubnoj temi bijede, gladi i marginalaca, što je vidljivo u *Nadničaru*.²⁵

²⁴ Prohaska, Dragutin, »Ante Benešić«, *Godišnjak Ogranka Matice hrvatske Vinkovci*, br. 5, Vinkovci, 1966. – 1967., str. 305 – 309. Isto: *Savremenik*, 1916.

²⁵ Ante Benešić, »Nadničar«, u: *Zvonimir*, almanak hrvatske omladine za godinu 1886., Hrvatsko akademsko društvo »Zvonimir« u Beču, Zagreb, 1886., str. 10 – 15 i Ante Benešić, *Pjesme*, Zagreb, 1905., str. 87 – 93.

Svaka je pjesma s početka pjesnikove karijere datirana, u čemu prepoznajemo mladenačko nastojanje da svoju intimu ovjekovječi na papiru i označi vremenom, kao i želju za vlastitim potvrđivanjem kroz stihove, dok kasnije zanemaruje datiranje nastanka pjesama. Književni pokušaji i počeci otkrivaju njegovu mladenačku snagu i neugasivu želju da za sobom ostavi pisani trag, a pri tom mladi Benešić ne odbacuje radikalno autoritarne poticaje, a ni slobodu stvaranja. Stihovi iz gimnazijskoga i studentskoga vremena nastali su na tragu respektiranja tradicionalnoga pjesništva, ali recepciju pjesničkih početaka Ante Benešića, kao ni drugih pjesnika, ne treba opteretiti određivanjem njihove vrijednosne razine jer mnogi su im tekstovi tek početnički te se čini važnijim postaviti u suodnos književni početak s kasnije ostvarenim i završenim opusom.

3. PJESME ANTE BENEŠIĆA U VIJENCU 1888. – 1892.

Premda je kao javoraš pokazivao interes za poeziju, kritiku i prozu, u početnoj fazi književnoga stvaranja dominira poezija koja zahtijeva zgusnuće misli, doživljaja, iskustva i riječi, kao i lirski intenzitet, do kojega dolazi što spontano, što pod utjecajem lektire i vanjskih poticaja. Pjesma *Kolko put sam drhto*,²⁶ objavljena u *Vijencu* 1892., pokazuje razvoj poetskih odlika i nastavak motivsko-tematskih interesa začetih prvom pjesmom *Suncu* kao što su ljubavna tematika, lakoća stihovanja, glatki slikovi, sklonost dosjetki i prožetost vedrinom:

KOLKO PUT SAM DRHTO...

*Kolko put sam drhto,
Kolko put sam snovo,
Kako bih joj ljubav
Žarku očitovo...*

*Ali svaki put mi
Rječ u grlu osta.
Za toliku ljubav
Nij' široko dosta!*

---

²⁶ Ante Benešić, »Kol'ko put sam drhto«, *Vijenac*, Zagreb, 1892., str. 279. i Ante Benešić, *Pjesme*, Zagreb, 1905., str. 8.

Izvore inspiracije Benešić nalazi u konkretnom iskustvu prostora i lokalne sredine, što je kasnije došlo na vidjelo u odnosu na srijemski prostor koji se prepoznaje u njegovoj poeziji (usp. *sremiziranje anakreonike*).²⁷

U književnim pokušajima i počecima može se nazrijeti duhovni etimon Ante Benešića, kojega karakteriziraju ključne riječi *ljubav* i *vedrina* kao nositelji maksimalne količine obavijesti, neovisne o učestalosti, ali ovisne o slikama što nekontrolirano i spontano izlaze iz pjesnikove psihe.²⁸ Ljubavnim, ditirampskim i idiličnim pjesništvom Benešić može najbolje izraziti svoj habitus te svoju životnu filozofiju izrijekom potvrđuje:

Moja je dakle filozofija – filozofija ugodnosti. Pod tom ugodnošću ima se podrazumijevati ne samo subjektivna ugodnost, nego i objektivna, ne težiti naime samo za svojom ugodnošću, nego je širiti i među bližnjima. Da što više možeš ugodnosti uživati, moraš je općenitim dobrom stvoriti. Svi se ljudi moraju natjecati, da što više ugodnosti produciraju. Tako i dijeljenje milostinje i drugih dobročinstava imade postati ugodnim za djelitelja, jer se time bližnjemu omogućuje, da i njemu bude ugodno. Uživanje u umjetnosti također je ugodnost, zato je i promicanje umjetnosti isto tako ugodnost. Tijem nije isključen rad, jer taj ima služiti za to, da se postignu sredstva, da može kome biti ugodno, i da podupire ono, što općoj ugodnosti služiti može. Naravno da me pri tome nije mogao zagrijati Schopenhauer ni Nietzsche, nego veseli stoik Petronije. Od starih filozofa najmiliji mi je Marko Aurelije, ali tu se mora turobnost zamijeniti veseljem. Dakle veseli stoicizam. Zato su mi i pjesme ostale vazda vesela karaktera i nasmijane, jer ako je koji put zastrujila u meni turobna žica, ja sam je zatomio, da ne žalostim sebe i drugoga.²⁹

Ipak Ante Benešić pokazuje smisao za socijalnu tematiku, koju smo zapazili još u *Nadničaru*. Na iskustvo studiranja i oskudice usred hladne zime i mladenačkih ideala ljubavi upućuje pjesma *I sred zime blago meni*, objavljena 1888. u *Vijencu*, u kojoj su se ispreplele intimna tematika i socijalna problematika svakodnevice mladih:

---

²⁷ Prohaska, Dragutin, »Ante Benešić«, *Godišnjak Ogranka Matice hrvatske Vinkovci*, br. 5, Vinkovci, 1966. – 1967., str. 305 – 309. Isto: *Savremenik*, 1916.

²⁸ Vlatko Pavletić, *Kako razumjeti poeziju*, Školska knjiga, Zagreb, 1995., str. 142.

²⁹ Ferdo Nikolić, »Dr. Ante Benešić«, *Jeka od Osijeka*, hrvatski zabavnik i kalendar, Klub hrvatskih književnika u Osijeku, Osijek, 1919., str. 68.

*I sred zime blago meni!
Sjever b'jesni, al je ljut,
Kroz dimnjak je našo put
U peć moju, led ledeni,
pa tu bubnja, pa tu huči,
pa tu mumlja, pa tu ruči.
Ja ga slušam, pa se smijem,
Nemam drva, da se grijem,
Ni šiljerca, da ga pijem,
ni duhana, da ga vijem,
Al' peć imam drugu jednu,
Što ne pozna zimu lednu,
Peć je – srce, ljubav – planu,
S tog se zimi smijat znam.³⁰*

Ljubavne (*Suncu, Curičica mala, Kol'ko puta sam drhto*), idilične (*Pastir i gušćarica, Majalis*) i socijalne pjesme (*Nadničaru, I sred zime blago meni!*) otvorile su tri tematska polja koja karakteriziraju pjesničke početke Ante Benešića, zabilježene u zapisnicima *Javora* (1882.), almanahu studentske mladeži *Zvonimir* (1886.) i književnom časopisu *Vijenac* (1888. – 1892.), a njihovu sudbinu možemo pratiti u kasnije objavljenim pjesničkim zbirkama.

4. DRAMSKI POČECI ANTE BENEŠIĆA (1901.)

Nakon desetogodišnjega prekida, Ante Benešić ponovno se aktivno uključuje u književni život dramskim stvaralaštvom iz praktičnih razloga, o kojima sam svjedoči:

Kao višegodišnji predsjednik jednog pokrajinskog pjevačkog društva imao sam prilike da vidim, kako je težak i malen izbor hrvatskih izvornih komada za diletantske predstave, bez kojih se danas rijetko kada daju koncerti i zabave. Htijući u prvom redu ići na ruku našim diletantima, napisao sam ove tri lakrdije, u koje sam nastojao uliti što više hrvatskog vedrog i veselog duha,

---

³⁰ Ante Benešić, »I sred zime blago meni«, *Vijenac*, Zagreb, 1888., str. 16 i *Ante Benešić, Pjesme*, Zagreb, 1905., str. 19 – 21.

u drugu sam pak ruku htio, da s ove tri lakrdije razveselim i one, koji nemaju prilike, da ih na daskama vide.³¹

Početak dramskoga rada Ante Benešića, obilježen pisanjem lakrdija bez većih pretenzija, zapravo je drugi početak njegova književnoga rada. Lakrdija u jednom činu *Sobe broj 13* praižvedena je 2. svibnja 1901. u Zagrebu³² sa zapaženim uspjehom zbog čega je već 1905. mjesto Ante Benešića ovjekovječeno među onodobnim istaknutim kazališnim djelatnicima na spomen-slici *Slavlje hrvatske kazališne umjetnosti* ili *Pred vratima hrvatske Talije* Ivana Tišova.³³ Uspjehu je pridonijela i dramtizacija Šenoina *Diogenesa* te Milan Ogrizović piše o Anti Benešiću kao pjesniku veseljaku »koji je uspio sa svojim lakrdijama (osobito »Sobe br. 13«), a osim toga lijepo je dramtizovao Šenoiona »Diogenesa« i po Koharićevu nacrtu historijsku tragediju »Damjana Judu«. Nisu još prikazivane njegove najnovije drame »Kraljević Marko« i »Petronij«.³⁴

Spomen-slika *Slavlje hrvatske kazališne umjetnosti* ili *Pred vratima hrvatske Talije* Ivana Tišova nastala je prigodom otvaranja nove kazališne zgrade u Zagrebu 14. listopada 1895. Ivan Tišov, slikar velikih kompozicija i krajolika te portretist, naslikao je na poticaj nakladnika Petra Nikolića posjet hrvatskih dramskih književnika i umjetnika intendantu Stjepanu Miletiću, koji prima goste pri otvorenju kazališne zgrade. Slika Ivana Tišova pandan je slici Vlahe Bukovca *Preporod hrvatske književnosti*, koja je zavjesa na Hrvatskom zemaljskom, danas narodnom kazalištu, s tim da Bukovčeva slika pokriva prošlost, a Tišovljeva sadašnjost. Na Bukovčevoj je slici poklon iliraca Gunduliću, na Tišovljevoj pak poklon Stjepanu Miletiću suvremenih kazališnih ljudi, dramaturga Nikole Andrića, Nikole Milana Simeonovića, glumaca Adama Mandrovića, Ljerke Šram, Marije Ružičke-Strozzi, Darinke Bandobranske, Andrije Fijana, Borivoja Raškovića, Miše Dimitrijevića,

---

³¹ Riječi Ante Benešića citirane prema: Ferdo Nikolić, »Dr. Ante Benešić«, *Jeka od Osijeka*, hrvatski zabavnik i kalendar za god. 1919., Izdaje i uređuje Klub hrvatskih književnika u Osijeku, godina druga, Tisak hrvatskog štamparskog zavoda d. d. Podružnice u Osijeku, Osijek, 1919., str. 68.

³² *Repertoar hrvatskih kazališta 1840 – 1860 – 1980*, knjiga prva, JAZU – Globus, Zagreb, 1990., str. 93.

³³ Milan Ogrizović, *Opis slike »Slavlje hrvatske kazališne umjetnosti« ili »Pred vratima hrvatske Talije«*, Zagreb, 1909.

³⁴ Milan Ogrizović, *Opis slike »Slavlje hrvatske kazališne umjetnosti« ili »Pred vratima hrvatske Talije«*, Zagreb, 1909., str. 16.

Antonije Savić, Milice Mihičić, Gavre Savića, Mile Dimitrijević, Dragutina Freudenreicha, Nine Vavra, Josipa Štefanca, Franje Sotošeka i Andrije Gerašića, pjevača Vaclava Antona, Leonije Brückl, Blaženke Kernic, Milke Trnina, Micike Freudenreich i Zvonimira Freudenreicha, glazbenika i skladatelja Viktora Parme, Srećka Albinija i Ivana Zajca te hrvatskih dramskih pisaca i prevoditelja. Ante Benešić našao se u okruženju onodobnih hrvatskih dramskih pisaca, koji su svojim tekstovima popunjavali repertoar kazališta, Franje Markovića, Eugena Kumičića, Ivana Trnskoga, Ive Vojnovića, Josipa Eugena Tomića, Hermine Tomić, Srđana Tucića, Augusta Šenoe, Milana Šenoe, Ante Tresića-Pavičića, Milana Ogrizovića, Viktora Cara Emina, Marijana Derenčina, Milivoja Dežmana Ivanova, Frana Hrčića, Ivana Krnica, Milana Begovića, Đure Arnolda te Augustina Harambašića kao prevoditelja dramskih tekstova i Ljube Babića Gjalskoga, koji nije pisao dramska djela, ali je na slici kao najbolji onodobni romansijer.

Dramaturg zagrebačkoga kazališta Nikola Andrić započinjao je kazališne sezone dramama iz hrvatske povijesti, a 1903. i 1905. Benešićevim dramama *Diogenes*³⁵ i *Damjan Juda*.³⁶ *Diogenes*, historijska drama u pet činova koju je prema

³⁵ Praizvedba: Zagreb, HNK, 1. rujna 1903., Redatelj: Andrija Fijan. Glumci: Andrija Fijan (Janković), Dragutin Freudenreich (Bačan), Marija Ružička-Strozzi (Tereza), Ema Souvan (Eufrozina), Ignjat Borštnik (Klefeld), Paula Grbić (Margareta), Darinka Bandobranska (Amalija), Antonija Savić (Julijana), Milivoj Barbarić (Troilo), Vera Hrzić (Ružica), Dragutin Novosel (Pakić), Josip Anić (Erdödy), Đuro Prejac (Bergen), Andrija Gerašić (Patačić), Žiga Varjačić (Malenić), Vaclav Anton (Oršić), Josip Toplak ml. (Krčelić), Borivoj Rašković (Kukuljević), Vjekoslav Velić (Škrlec), Arnošt Grund (Sale), Franjo Stipetić (Najšić), Mirko Čipa (Saturn), Josip Toplak st. (Vulkan), Đuro Dević (Kastor), Josip Štefanac (Poluks), Krista Župančić (Ganimed), Ivan Repčević (Janko), Franjo Jurčić (Mirko). Usp. *Hrvatsko narodno kazalište 1894–1969*. Enciklopedijsko izdanje, Zagreb, 1969., str. 246.

³⁶ Praizvedba: Zagreb, HNK, 1. rujna 1905. Redatelj: Andrija Fijan. Zborove uglazbio: Ivan pl. Zajc. Glumci: Andrija Fijan (DAMJAN JUDA), Kristina Rück (DRAGA), Josip Štefanac (BENEŠIĆ), Jelka Anić (MARE), Dragutin Freudenreich (ĐERVAZIJ), Gavro Savić (ČERVA), Mihajlo Dimitrijević (VICKO LUKARI), Franjo Jurčić (Menčetić), Mirko Čipa (Gondola), Pavao Požgaj (Berislavić), Ivan Oberski (Saraka), Josip Toplak-Jurić (Krstić), Porfir Kostić (Bobali), Milivoj Barbarić (PJERKO LUKARI), Zlata Merc (DRAGA), Anka Reputin (ANE), Žiga Varjačić (IVANKO), Đuro Prejac (LEONARDO), Josip Anić (KONSTANCIJE), Borivoj Rašković (Marin), Đuro Dević (MILECIJE), Andrija Gerašić (MOROSINI), Ignjat Borštnik (Lorenzo), Ivan Repčević (*Prolog*), Krista Župančić (*Vila*), Kornel Šmid (*Ljubmir*), Olga Singer (*Snežnica*), Borivoj Rašković (*Strmogor*), Franjo Sotošek (*Duh*), Marjan Rieger i Franjo Kirin (*Gusari*), Vjekoslav Velić (*Ribar*). Usp. *Hrvatsko narodno kazalište 1894–1969*. Enciklopedijsko izdanje, Zagreb, 1969., str. 134.

istoimenom romanu Augusta Šenoae dramatisirao Ante Benešić, praižvedena je u zagrebačkom kazalištu 1. rujna 1903. te doživjela pet izvedbi do 26. siječnja 1905.³⁷ Historijska tragedija iz dubrovačke prošlosti, koju je Benešić napisao po nacrtu Janka Kolarića, *Damjan Juda* praižvedena je 1. rujna 1905. u Hrvatskom narodnom kazalištu u Zagrebu.³⁸ Redatelj je obiju praižvedbi bio Andrija Fijan.

U žanru lakrdije i komedije napisao je i objavio Ante Benešić još nekoliko dramskih tekstova. *Sobe broj 13* s lakrdijama *Pero Sapunica* i *Strah od kapi* ukoričio je 1905. u zasebnu knjigu *Tri lakrdije*,³⁹ potom je veselu igru *Oskulometar*⁴⁰ i *Među trnjem*⁴¹ objavio u *Knutu* 1905., povijesne drame *Kraljević Marko*⁴² 1907. i *Marko Kraljević prisuđuje carstvo*⁴³ 1911. te tragediju *Petronij*⁴⁴ 1907. Rukopisi dramskih tekstova Benešićeve ostavštine⁴⁵ pokazuju da je ostao vjeran žanru lakrdije (*Djaci*) i komedije (*Otkaz braka*, *Gospodin Debeljković*, *Egoiste*) te povijesnoj tematici (*Ilirizam u Osijeku*, *Car Probo*), što je posve u skladu s njegovim dramskim početkom i njime prouzročnim horizontom očekivanja.

ZAKLJUČAK

Na primjeru književnih početaka Ante Benešića ukazuje nam se višestruka uloga i važnost đaćkih i studentskih udruga koje su im bile prve, ali prave literarne radionice. Srednjoškolske i visokoškolske asocijacije osnivane su na inicijativu

---

³⁷ *Repertoar hrvatskih kazališta 1840 – 1860 – 1980*, knjiga prva, JAZU – Globus, Zagreb, 1990., str. 96.

³⁸ *Repertoar hrvatskih kazališta 1840 – 1860 – 1980*, knjiga prva, JAZU – Globus, Zagreb, 1990., str. 100.

³⁹ Ante Benešić, »Tri lakrdije, Hrvatskim diletantima, Tiskara S. Topolščak i dr., Zagreb, 1905.

⁴⁰ Ante Benešić, *Oskulometar (Cjelovomjer)*, vesela igra u dva čina, *Knut*, 1905.

⁴¹ Ante Benešić, »Među trnjem«, *Knut*, Mitrovica, 1905.

⁴² Ante Benešić, *Kraljević Marko, Drama u pet činova*, Tisak Dioničke tiskare, Zagreb, 1907.

⁴³ Ante Benešić, »Marko Kraljević prisuđuje carstvo, drama u nastavcima«, *Mladi Hrvat*, 1911.

⁴⁴ Ante Benešić, *Petronij, tragedija u pet činova*, Tisak Dioničke tiskare, Zagreb, 1907.

⁴⁵ Ivan Meden, »Rukopisna ostavština Ante Benešića«, *Kronika Zavoda za književnost i teatrologiju JAZU*, V / 1979., 11, str. 128 – 130.

učenika i studenata radi zadovoljavanja njihovih potreba za literarnim izražavanjem i književnim aktiviranjem te javnim nastupima, pružilo im je mogućnost literarno se okušati, postići afirmaciju, pratiti aktualne kulturne i književne događaje, uključiti se u njih te se pripremiti za preuzimanje vodeće uloge u budućem javnom životu. U takvim udruženjima književno usmjerene srednjoškolske i visokoškolske mladeži, kakvi su bili osječki *Javor* i bečki *Zvonimir*, možemo pratiti oblikovanje nastupajućega književnoga naraštaja, njihova pregnuća, nagnuća, utjecaje, autoritete, asimilirane tendencije i omiljene oblike književnoga rada te shvaćenje uloge književnosti. Književni naraštaj Ante Benešića pripremao je teren kasnijemu naraštaju koji je djelovao u hrvatskoj moderni, ponajviše praćenjem recentne literature i lektire te procvatom kritike u kojoj su se trsili biti objektivni i načitan, što znači da su izbjegavali impresionističku kritiku i subjektivnost te težili intelektualno utemeljenoj kritici.

Primjer spisateljstva Ante Benešića pokazuje kako je u njegovu vremenu na književno stvaranje presudno utjecala snažno izražena polarizacija središta i rubova. Osijek, Beč i Zagreb kao središta kulturnoga i književnoga života omogućavali su mladim talentima razvoj vlastitih sposobnosti kao i ulazak u medijski prostor. Nakon svršetka studija prava i postignutoga doktorata te po povratku u Ilok, Ante Benešić posvetio se odvjetništvu i poslu javnoga bilježnika te desetak godina napušta objavljivanje svojih djela i zapušta aktivan književni život, potom se početkom XX. stoljeća ponovno uključuje u književni život, što nam također osvjetljuje problematiku odnosa središta i periferije, ali i važnosti književnih kružoka, koji su omogućili Benešiću živjeti i raditi u Iloku, a objavljivati u književnoj metropoli te se pojaviti kao dramski pisac na nacionalnoj pozornici u Zagrebu.⁴⁶

---

⁴⁶ O vezama među hrvatskim piscima vidjeti: Stanislav Marijanović, »Povijesne drame, dramaturgije i *Damjan Juda* Ante Benešića«, *Hrvatska dramska književnost i kazalište i hrvatska povijest, Krležini dani 1992.*, Osijek, 1993., str. 129 – 130.

Usp. »Zašto nam je pristupno valjalo uočiti povezanost ovoga slavonsko-srijemskoga književnoga kruga hrvatske moderne? Njihova međusobna kontaktnost i predilekcija, i njihova kuća Benešića u Iloku, Ante i Franje, u kojoj su se okupljali A. G. Matoš, N. Andrić, V. Lunaček, B. Livadić, I. Velikanović, Ž. Bertić, brat Julije, a s njim i B. Gavella i drugi pisci i umjetnici, participirala je i obilježila pjesničko i dramsko djelo, publicistički vitalizam i kazališnu prisutnost Ante Benešića u hrvatskoj književnosti.«

Pjesnički počeci izraz su njegove mladosti, mladenačkih preokupacija (ljubav), traganja za vlastitim putem, svladavanja početničkih zamki i poetskih zakonitosti. Početničke pjesničke tekstove možemo promatrati kao mikrorad što prethodi objavljivanju kasnijih triju zbirki pjesama *Pjesme* (1905.), *Pjesama knjiga druga* (1906.) i *Anakreontika* (1913.). Pjesnički počeci omogućuju prepoznati Benešićevu književnu fizionomiju, predodređuju tematske interese i žanrovska opredjeljenja, daju naslutiti kasniji literarni razvoj. Javorska popularnost, agilnost u *Zvonimiru* te uspješno objavljivanje početnih pjesničkih tekstova u *Vijencu* ulili su mu dodatno samopouzdanje da sve navedene pjesme, koje možemo smatrati njegovim pjesničkim počecima, skupi i objavi u svojoj prvoj pjesničkoj zbirci *Pjesme* 1905., što pokazuje da ih se nije odrekao kao *poroda od tmine*, nego ih smatrao *porodom od vedrine* i vrijednim objavljivanja te ih uvrstio u pjesničke zbirke kao sastavni dio svojega pjesničkoga opusa, kojega u konačnici čine tri zbirke pjesama *Pjesme* (1905.), *Pjesama knjiga druga* (1906.) i *Anakreontika* (1913.) te idilski spjev *Branko i Grozdana* (1906.). Ljubavno i idilično pjesništvo obilježilo je književni rad Ante Benešića ne samo opsegom nego i kakvoćom, tim više što je svoj stvaralački vrhunac dosegnuo u sprezi arkadijskoga i ljubavnoga pjesničkoga koncepta.

Dramski počeci pokazuju da je Ante Benešić više kao praktičar pisao dramske tekstove bez većih pretenzija, uglavnom za amatersku scenu i konkretne prigode, ali je njihovim izvedbama postigao uspjeh na najvećoj hrvatskoj profesionalnoj i nacionalnoj pozornici te ušao u red hrvatskih dramskih pisaca s početka XX. stoljeća.

Ante Benešić bio je nepoznat javnosti kao pisac sve do praizvedbe lakrdije *Sobe broj 13* 1901., *Diogenesa* 1903. i *Damjana Jude* 1905., a njegovoj afirmaciji pridonio je i angažman u *Knutu*,⁴⁷ časopisu pokrenutom 1904. u Mitrovici, u kojemu je kao agilni suradnik pod pseudonimima Rade B. Kovač, O. Strašno i Suncokret mogao razmahati svoje potencijale u pravcu razvijanja humora i satire.

---

⁴⁷ *Knut*, list za satiru i humor, Mitrovica, 1904. – 1906., izdavač i urednik Iso Velikanović.

IZVORI

Zapisnik hrv.-književ.-omladinskoga zbora »Javora«, knjiga III-IV, 1876./77. – 1882./83., Državni arhiv u Osijeku.

Ante Benešić:

Suncu, Curičica mala, Pastir i gušćarica, Nadničar, u: *Zvonimir*, almanak hrvatske omladine za godinu 1886., Hrvatsko akademsko društvo »Zvonimir« u Beču, Zagreb, 1886., str. 6 – 15.

»I sred zime blago meni«, *Vijenac*, Zagreb, 1888., str. 16.

»Kol'ko put sam drhto«, *Vijenac*, Zagreb, 1892., str. 279.

»Suncu«, *Vijenac*, Zagreb, 1892., str. 279.

Pjesme, Tisak Dioničke tiskare, Zagreb, 1905.

Pjesama knjiga druga, Tisak Dioničke tiskare, Zagreb, 1906.

Branko i Grozdana, Idila u osam pjevanja, Tisak Dioničke tiskare, Zagreb, 1906.

Anakreontika, Zagreb, 1913.

Sobe broj 13, lakrdija u jednom činu, Zagreb, 1901.

Diogenes, Zagreb, 1903.

Kraljević Marko, drama u pet činova, Tisak Dioničke tiskare, Zagreb, 1907.

»Oskulometar (Cjelovomjer), lakrdija«, *Knut*, Mitrovica, 1905.

»Među trnjem, satirička drama«, *Knut*, Mitrovica, 1905.

Damjan Juda, Historična tragedija u pet činova, po nacrtu Janka Koharića napisao i blagoj uspomeni Jankovoj posvetio A. Benešić, Dionička tiskara, Zagreb, 1905.

Tri lakrdije, Tiskara S. Topolšćak i dr., Zagreb, 1905.

Petronij, Tragedija u pet činova, Tisak Dioničke tiskare, Zagreb, 1907.

»Marko Kraljević prisuđuje carstvo«, *Mladi Hrvat*, 1911.

LITERATURA

- Flaker, Vida, »Komediya Ante Benešića *Ilirizam u Osijeku*«, Znanstveni skup – Književnost u Osijeku i o Osijeku od početaka do danas, Osijek, 12. – 14. 06. 1996., u: *Književni Osijek, Studije i eseji*, priredio Stanislav Marijanović, Pedagoški fakultet, Osijek, 1996., str. 263 – 272.
- Hrvatska riječ u Srijemu: antologija srijemskih pisaca*, priredio Dubravko Horvatić, Matica hrvatska, Ogranak Tovarnik, Zagreb, 1995.
- Ogrizović, Milan, *Opis slike »Slavlje hrvatske kazališne umjetnosti« ili »Pred vratima hrvatske Talije«*, Zagreb, 1909.
- Marijanović, Stanislav, »Osječki krug u književnosti hrvatske moderne«, Magistarski rad, Osijek, 1974.
- Marijanović, Stanislav, Povijesne drame, dramatizacije i *Damjan Juda Ante Benešića*«, *Hrvatska dramska književnost i kazalište i hrvatska povijest, Krležini dani u Osijeku 1992.*, Osijek, Zagreb, HNK u Osijeku, 1993., str. 129 – 136.
- Nikolić, Ferdo, »Dr. Ante Benešić«, *Jeka od Osijeka*, hrvatski zabavnik i kalendar, Klub hrvatskih književnika u Osijeku, Osijek, 1919.
- Prohaska, Dragutin, »Ante Benešić«, *Godišnjak Ogranka Matice hrvatske Vinkovci*, br. 5, Vinkovci, 1966. – 1967., str. 305 – 309. Isto: *Savremenik*, 1916.
- Zvonimir*, almanak hrvatske omladine za godinu 1886., Izdalo ga Hrvatsko akademsko društvo »Zvonimir« u Beču, Zagreb, Knjigotiskara Dragutina Kale, 1886.

THE BEGINNINGS IN WRITING OF ANTE BENEŠIĆ

S u m m a r y

This paper illuminates the literary beginnings of Ante Benešić (1864-1916) from the point of view of literary history and connected with his active participation in »Javor«, the schoolchildren's literary society from 1878 to 1883 in Osijek, where he went to high school, and subsequently, from 1883, in the Croatian Academy Association called »Zvonimir«, in Vienna, where he was studying law. He published his work in *Vijenac* from 1888 to 1890. The poem *Sunce/Sun* can be considered his first poem, and it was written in 1880 and read in public in »Javor« in 1882, and then published, with a few more poems, in the almanac *Zvonimir* in 1886. Of particular interest here is the poem *Little girl* because it was put to music in 1887 by Ivan pl. Zajc. Along with it, the idyll *Shepherd and Goose-girl* was also read publicly in »Zvonimir« in 1883, heralding the development that was to move in the direction of the poetic idyll.

The beginnings of his dramatic work are marked by the writing of burlesque with no great artistic pretensions (for example *Room no 13*, a farce in one act, performed on May 2, 1901, in Zagreb) but meeting with considerable success, because of which as early as 1905 the position of Ante Benešić was immortalised among the leading dramatic writers and theatre people of the time in the memorial picture of the *Celebration of Croatian Theatrical Art or Before the Doors of the Croatian Thalia* Ivan Tišov.